

Vándorló magyarok, avagy mit mutatnak az adatok?

*Obádovics Csilla*¹

ABSZTRAKT: Az uniós csatlakozás, a határnyitás, majd a munkaerőpiac megnyitása a magyarok számára komoly lehetőséget jelentett a jobb kereseti lehetőségek tekintetében. Sok fiatal és aktív korú tanulás, munkavállalás és tapasztalatszerzés céljából távozott a nyugati országok valamelyikébe, legtöbbször Németországba, az Egyesült Királyságba és Ausztriába.

2011 után, a bevándorlási regisztráció szigorítása óta lényegesen megnöni látszik a Magyarországra be-, illetve visszavándorlók száma. A visszavándorló magyar állampolgárok mellett a külföldön született magyar állampolgárok bevándorlása is jelentősen megemelkedett. Nem lényegtelen azonban, hogy a vissza-, illetve bevándorló magyarok milyen életkori kategóriába tartoznak.

Megállapítottuk, hogy a szomszédos országokból bevándorlók életkori megoszlása között jelentős eltérés tapasztalható. Szlovákiából jellemzően a 60 év feletiek, míg Romániából a 30-49 éves korosztály a legjelentősebb bevándorló korcsoport.

Megvizsgáltuk a Magyarországra való áttelepülés motivációit mind a külföldi, mind a magyar állampolgárok esetében. A visszatérő, Magyarországon született magyar állampolgárokról összességében elmondható, hogy alapvetően a családi ok az a motiváló tényező, ami miatt hosszabb idő után is hazavándorolnak a magyar állampolgárok. Rövidebb idő után, illetve egyéb országokból a cél teljesítése a legjelentősebb visszavándorlási ok.

KULCSSZAVAK: visszatérő migráció, magyar állampolgárság, mikrocenzus migrációs blokk

JEL-kódok: E20, J11, M31

Bevezetés

Napjaink egyik sokat emlegetett problémája a fiatalok elvándorlása. Sokan indulnak útnak, keresve boldogulásukat, a lényegesen jobban fizető nyugati országokba. Nem magyar sajátosságról van szó, a kelet-közép-európai országok nagy részét érinti ez a folyamat, egyik országot jelentősebb, másikat kisebb mértékben. Amint megnyíltak a határok, s lehetővé

¹ Prof. Dr. Obádovics Csilla egyetemi tanár, SOE LKK; tudományos főmunkatárs, KSH NKI (obadovics@demografia.hu)

vált a szabad mozgás az országok között, a fiatalok éltek a lehetőséggel, és megindult a modern kori népvándorlás keletről nyugatra. A gazdasági válságot követően a nyugatra távozók száma drasztikus emelkedésnek indult, de később ez mérséklődni látszott (Gödri, 2015; Hárs, 2016).

A népesség migrációjának mérése az Európai Unió csatlakozást követő határnyitás óta nem egyszerű feladat. Amennyiben a bevándorlók nem regisztrálják magukat valamely adminisztratív rendszerben – biztosítás, lakcímnnyilvántartás, munkavállalási engedély –, nem jelennek meg a bevándorlási statisztikában. Illetve, ha az elvándorlók nem jelentkeznek ki magyarországi lakhelyükről, és nem szüneteltetik vagy szüntetik meg itthoni társadalombiztosításukat, akkor nem jelennek meg a kivándorlási statisztikában. Előfordul, hogy egy személy szerepel az itthoni regiszterekben, ugyanakkor a külföldi lakcím-nyilvántartásban is megjelenik, mert bejelentkezik, munkát vállal, biztosított jogviszonya külföldön is van, vagyis a célországban bevándorlóként nyilvántartásba kerül. Emiatt a kivándorlási adataink és a tükörstatisztikák – a fogadó országokban valamilyen regiszterben megjelenő bevándorlók – között jelentős eltérések tapasztalhatók.

Nemzetközi migrációs folyamatok

Nemzetközi migrációnak azt nevezzük, amikor a tartós vagy átmeneti lakhelyváltoztatás az országhatárt átlépi. Többféle típusa és többféle kiváltó oka lehet a nemzetközi migrációnak. Szűkebb értelemben a nemzetközi migráció alatt csak az országhatár legális úton történő átlépését értjük. A nemzetközi migráció iránya szerint bevándorlásról és elvándorlásról beszélünk.

Megkülönböztetjük a rövidtávú vagy átmeneti külföldi tartózkodást (egy évnél rövidebb ideig), illetve a tartós, egy éven túli külföldi tartózkodást. Az ideiglenes vándorlás esetében beszélhetünk ingázásról is, amikor a külföldi tartózkodás célja munkavállalás vagy tanulás, rendszeres – napi, heti vagy ritkább – hazautazással. A tartós vándorlás tipikus formája a határozott időre szóló hosszabb távú munkaszerződés vagy felsőfokú tanulmányok, de lehet családi vagy egyéb ok is. A végleges elvándorlás a visszatérés szándéka nélkül történő kivándorlás.

Az ENSZ 1998. évi ajánlása alapján nemzetközi vándorló az a személy, aki legalább 12 hónapra megváltoztatja a tartózkodási országát.

A globális nemzetközi migráció az utóbbi évtizedben átalakuláson ment keresztül, és ennek egyik fő eleme az ideiglenes, de egy évet meghaladó elvándorlás, ami annyit jelent, hogy bizonyos idő elteltével a vándorló visszatér hazájába. Ennek az utóbbi években megjelent változata a cirkulációs migráció, ami nem csak egyszeri el és visszavándorlást jelent, hanem folyamatos vagy többszöri lakóhely-változtatást. Ennek pontos definíciója szerint cirkuláris migráns az a személy, aki a kibocsátó ország határát legalább háromszor átlépte 10 év alatt, minden alkalommal legalább 12 hónapos tartózkodásra. Tágabb értelemben a cirkulációs migráció esetében a három hónapos tartózkodást vesszük alapul, azaz, ha valaki egy adott országban legalább három hónapot eltölt, majd átköltözik egy másik országba, és ez a mozgás 10 év alatt legalább háromszor megvalósul, akkor cirkulációs migrációról van szó (UNECE, 2016). Illés Sándor és Kincses Áron tanulmányában így fogalmazta meg a cirkulációs migrációt: „A cirkuláció tehát az egyének többes, visszatérő mozgásainak a rendszerét jelenti. A többes szónak ugyanakkora jelentősége van, mint magának a mozgásnak és a rendszernek.” (Illés–Kincses, 2009:731) A cirkulációs migráció fogalmi meghatározásáról és mérési lehetőségeiről Ligeti (2019) tanulmányában olvashatunk bővebben.

A nemzetközi migráció hatása

A nemzetközi migrációnak, a népesség külföldre költözésének, illetve az onnan való beköltözésnek társadalmi, demográfiai és gazdasági hatása is van. Bizonyos társadalmi csoportok elvándorlása a társadalmi, az egyes kohorszok nagyobb mértékű el- vagy bevándorlása demográfiai, de ugyanakkor gazdasági hatásokkal is bír. Egyrészt a fiatalok elvándorlásának munkaerőpiacra gyakorolt negatív hatása, másrészt az idősebb korosztály be- vagy visszavándorlása a gazdasági oldalra kifejtett hatása okoz feszültséget.

A munkaerőpiacok globalizálódásával sokkal több lehetőség kínálkozik a fiatal, jól képzett munkavállalók számára idegen országban munkát vállalni. Kialakult egy új fogalom, az agyelszívó („Brain Drain”) migráció. A magasan képzett szakemberekre igen nagy a kereslet, de a jó szakmunkásokból is mindenhol nagy a hiány. Így egyrészt a fejlett országokból a fejletlen országokba is irányulhat ez a fajta migráció, de ugyanígy a fejlődő országok tehetséges fiataljai fejlett országokba történő vándorlása is megfigyelhető.

Az ilyen jellegű migrációnak a célországra és a származási országra is jelentős hatása lehet. A „brain-circulation” a kibocsátó ország szempontjából a hátrányok mellett előnyökkel is járhat. A fogadó országba újonnan érkezők új ötleteket, megközelítéseket és hálózatokat hoznak magukkal, ez egyértelműen előnyös a fogadó országra nézve. Arról, hogy mi a hatása a kibocsátó országra, ahonnan a tehetség jelentős nettó kiáramlása tapasztalható, nincsenek még pontos információk, de könnyű belátni, hogy az agyelszívás a kibocsátó ország gazdasági és társadalmi fejlődési lehetőségeinek csökkenéséhez vezet. Bár ezek a negatív hatások kétségtelenül előfordulnak, vannak olyan esetek, amikor ezek előnyökké fordíthatók a származási ország számára, mint például, amikor a visszatérő migránsok a külföldi tapasztalataikat otthon kamatoztatják, vagy a kivándorlók gazdasági kapcsolatokat alakítanak ki a hazájukkal. Ezen folyamatok eredményeként kialakult az ún. kétlakiság, azaz a külföldön dolgozók egy része fenntartja szociális, társadalmi vagy akár gazdasági kapcsolatait a származási országával, rendszeresen visszatér hosszabb rövidebb időre. Ezek az emberek gyakran mindkét ország nyelvén kiválóan beszélnek, mindkét országban van lakóhelyük, és társadalmi, gazdasági kapcsolatrendszerük. Egy idő után családi kötelekkel is mindkét országhoz egyformán kötődnek. (Graeme, 2003)

Van egy másik migrációs jelenség is, amit ideiglenes migrációként definiálhatunk. Ennek során a szakképzett, félig szakképzett vagy alulképzett munkavállalók a célországban csak a munkaszerződésük által meghatározott ideig tartózkodnak. A cirkulációs migráció pedig az egyének országok közötti folyamatos mozgását jelenti, beleértve ideiglenes vagy hosszú távú migrációs folyamatokat. Ez előnyös lehet mindkét érintett félnek, mivel kapcsolatot tartanak fenn mind a cél-, mind pedig a származási országgal. Több példát is találunk erre Magyarországon is: például indiai munkavállalók érkeznek az állattenyésztésbe, akik évente hazatérnek adminisztrációs okokból kifolyólag, majd hosszabb rövidebb idő után ismét visszatérnek Magyarországra újabb munkaszerződéssel, de ugyanígy mongol munkavállalói csoportokról is olvashatunk.

A kivándorlás mérése

Annak érzékeltetésére, hogy a különböző adatfelvételek vagy regiszterek milyen mértékű eltéréseket tartalmaznak a külföldre távozó, külföldön élő magyar népességre vonatkozóan, a következő táblázat nyújt információt:

1. táblázat: Migrációs adatforrások

Magyarországi (volt) háztartástaggal rendelkező, átmenetileg vagy tartósan külföldön tartózkodó személyek, akiknek Magyarországon van, volt az állandó otthonuk	Mikrocenzus, 2016. adatgyűjtés	265 ezer
	Népszámlálás, 2011. adatgyűjtés	213 ezer
Külföldön biztosított magyar állampolgárok	Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) önbevallás 2017. január 1.	120 ezer
Európa egyes országaiban élő magyar állampolgárok	Az Európai Statisztikai Rendszer (ESR) tükörstatisztikái az országok saját jelentései alapján 2016. december 31.	416 ezer
Magyarországi háztartástaggal rendelkező 15–74 éves, külföldi telephelyen dolgozók (ingázókkal együtt)	Munkaerő-felmérés (MEF) adatgyűjtés 2016. IV. negyedév	116 ezer
A világ országaiban élő magyar állampolgárok, illetve Magyarországon születettek	Az ENSZ tükörstatisztikái az országok saját jelentései alapján, kiegészítve becsült adatokkal 2017. július 1.	637 ezer

Forrás: Mikrocenzus 2016, 10. Nemzetközi vándorlás KSH.

A magyar migrációs adatbázis a bejelentett, regisztrált országelhagyókat tartalmazza. A tükörstatisztikák az adott országban munkát vállaló külföldieket tartják nyilván. A munkaerőpiaci felmérés azokat a külföldre távozókat éri el, akiknek a családja vagy a háztartásából valaki itthon maradt és elérhető. A népszámlálások időpontjában az egy éven túl külföldön tartózkodó állampolgárokról szerezhető információ, amennyiben a háztartásából valaki itthon elérhető.

A 2016-os mikrocenzust egy migrációs kérdőívvel egészítették ki, így lehetőség nyílik az elvándorlók, bevándorlók és visszatérők alaposabb megismerésére is.

Az alkalmazott definíció szerint két kivándorló csoportot különböztethetünk meg: az átmenetileg és a tartósan külföldön élőket. A tartósan külföldön tartózkodók (elvándorlók) azok a személyek, akik legalább egy évig külföldön tartózkodnak, vagy az összeírás időpontjában a külföldön tartózkodó tervei szerint a kintlét időtartama eléri a 12 hónapot.

A mikrocenzus nemzetközi vándorlásról szóló jelentésében olvashatjuk, hogy az EUROSTAT 2016-ra vonatkozó, a Spanyol Statisztikai Hi-

vatal adataival kiegészített tükörstatisztikái szerint 424 ezer magyar állampolgár élt az EU és az EFTA országaiban (Ciprus és Málta nélkül), amely az összes tartósan külföldön tartózkodó magyar állampolgár 91,7%-át teszi ki. Eszerint a legalább egy éve külföldön élő magyar állampolgárok száma összesen 463 ezer főre becsülhető. A fentiek alapján belátható, hogy nincs pontos információ a magyar állampolgárok nemzetközi vándorlásáról, csak becslésekre és feltételezésekre hagyatkozhatunk.

A bevándorlás mérése

A bevándorlás vizsgálatához több eltérő megközelítés is alkalmazható: állampolgárság, születési ország és előző lakóhely országa szerint. Külön csoportba tartoznak a visszatérő magyar állampolgárok, akik hosszabb külföldi tartózkodásról legalább egy évre hazaköltöznek.

A regisztráció szempontjából a külföldi állampolgárok rendszerint regisztráltatják magukat, mert regisztrációval munkát vállalhatnak, és orvosi ellátást vehetnek igénybe. Amennyiben elhagyják az országot, de nem jelentkezik ki, öt év elteltével automatikusan törölődnek a rendszerből, azaz minden külföldi állampolgár, aki a regisztrációja lejárt előtt azt nem újítja meg, megszüntetésre kerül, és az országelhagyók számosságát növelik, de ez nem feltétlenül esik egybe a tényleges kivándorlás időpontjával.

A magyar állampolgároknak visszatéréskor szintén jelezniük kell, hogy tartós külföldi tartózkodásról újra Magyarországon kívánnak élni. Ez a regisztráció sok esetben elmarad, mivel a külföldre távozók egy része nem jelentkezik ki magyarországi lakcíméről, a társadalombiztosítását is fizeti, így nem jelenik meg a visszatérő magyar állampolgárok számában. Előfordul ennek a fordítottja is, amikor valaki külföldön dolgozik, külföldön van biztosított státusza, Magyarországon nem fizet társadalombiztosítást, de Magyarországon él. Ez a csoport az ingázók csoportja, ami a határmenti régiókban előforduló gyakori jelenség.

Külön figyelmet kell fordítani a külföldön született magyar állampolgárokra, illetve a kettős állampolgársággal rendelkező (magyar és nem magyar) személyekre is.

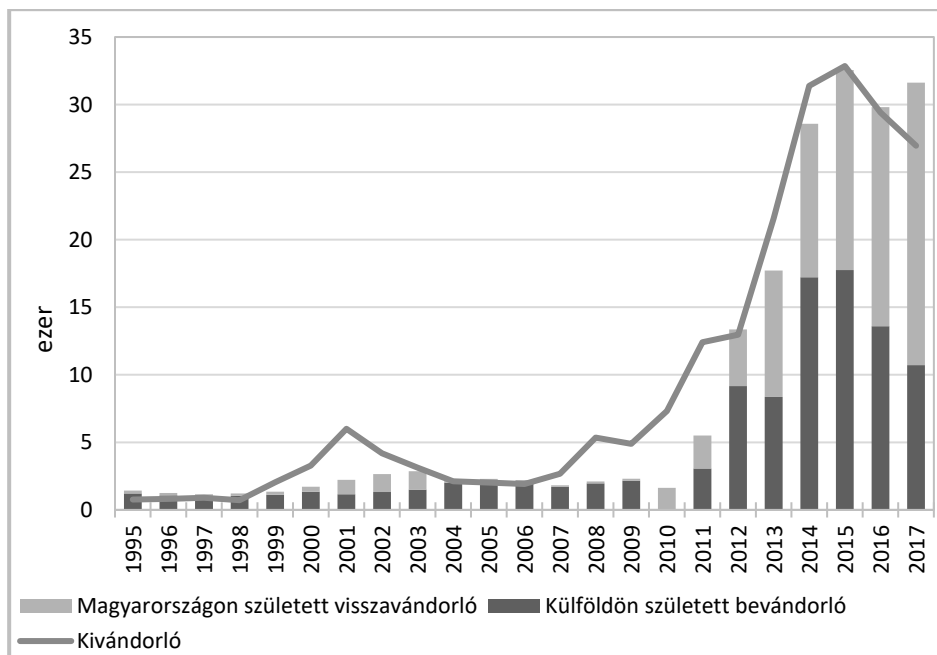
Megfigyelhető jelenség az átalakulás óta a korábbi disszidensek és utódainak hazaköltözése Magyarországra, illetve a határnyitás óta külföldre távozott fiatalok és külföldön született gyermekeik visszatérése hazánkba – például a tanulmányok befejezése után, vagy az ösztöndíj, munkaszerződés lejártja után. A kettős állampolgárság bevezetése a hivatalos statisztikák szerint is jelentős bevándorlást eredményezett a külföldön

született magyar állampolgárok csoportjában. 2000–2010 között átlagosan évente 6500 külföldön született személy kapott magyar állampolgárságot, 2011-re ez a szám megháromszorozódott, már 20 500, 2012-ben 18 400 fő kapott magyar állampolgárságot. Ezután ismét lecsökkent és visszaállt a korábbi szintre. (KSH, Demográfiai Évkönyv)

Migrációs folyamatok Magyarországon – a hivatalos statisztikák alapján

Ahhoz, hogy a jövőre vonatkozó becsléseket készítsünk, ismerni kell a múltbeli folyamatok alakulását. A magyarországi vándorlási folyamatok a magyar és a külföldi állampolgárok elvándorlásából és a bevándorlásából tevődik össze. A bevándorlókat meg kell különböztetni a születési ország szerint is. A Magyarországon született bevándorlók a visszavándorlók csoportjába tartoznak, a külföldön született bevándorlók nagy része pedig kettős állampolgárságú, magyar állampolgárságot kapott bevándorló. Az adatnyilvántartás 2009-től többször változott. 2009-ig a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás, 2010-től az OEP nyilvántartása, 2011-től pedig mindkettő figyelembe vételével tartják nyilván a vándorlókat (Ligeti, 2019).

A külföldön született magyar állampolgárok száma két csoportból tevődik össze. Egyrészt a külföldön élő magyar fiatalok külföldön született gyermekei, másrészt a kettős állampolgárságot szerzett, eredetileg csak külföldi állampolgárok csoportjából áll. A külföldre vándorló állampolgárok egy része – külföldi tapasztalatokkal, vagy külföldi tanulás után – néhány év után visszatér, ezt láttatja az *1. ábra*.

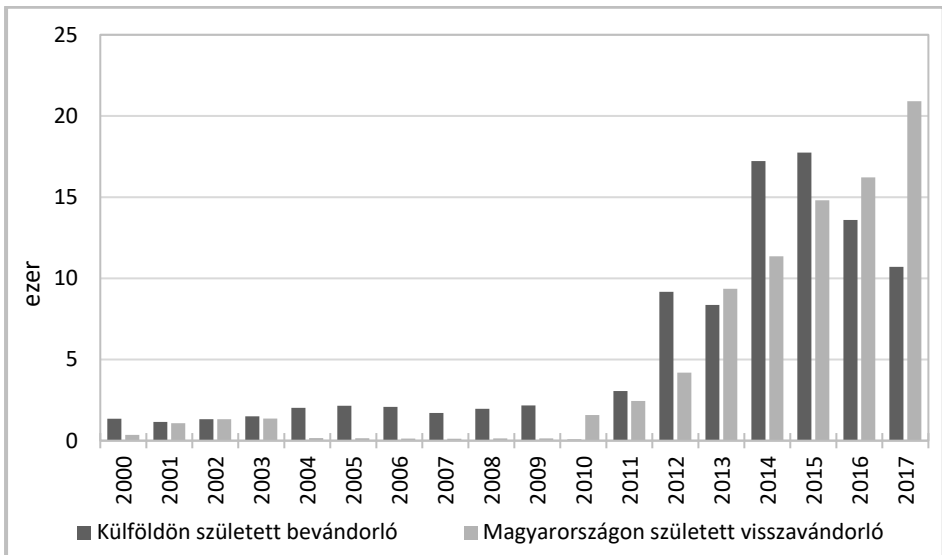


1. ábra: A Magyarországra bevándorló és onnan elvándorló magyar állampolgárok száma születési helyük szerint

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek, saját szerkesztés

A 2. ábra jól szemlélteti, hogy 2015-ig magasabb volt a külföldön született bevándorló magyar állampolgárok, mint a Magyarországon született visszavándorlók száma, aminek az oka a kettős állampolgárság megszerzése volt. 2010 óta meredeken emelkedett a visszavándorló magyar állampolgárok száma.

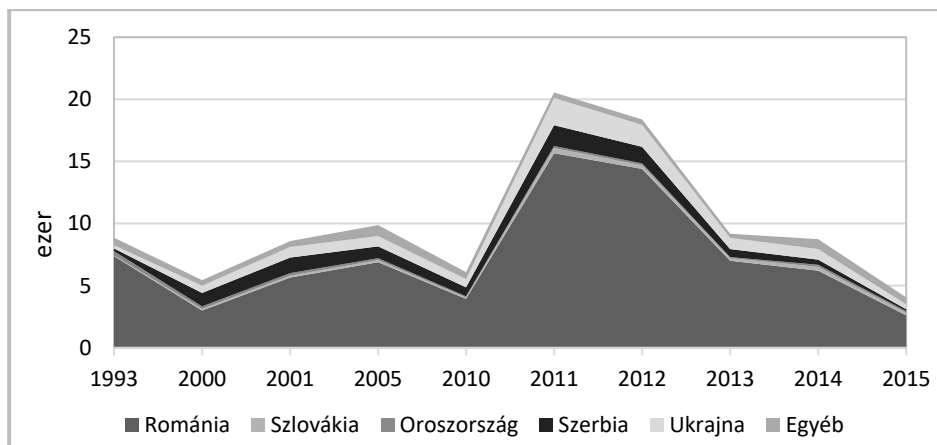
Külön vizsgálva a magyar állampolgárságot kapott bevándorlók részcsoportját, érdemes megvizsgálni a szomszédos országok súlyát ebben a vándorlási statisztikában: a magyar állampolgárságot kapott külföldiek között a négy szomszédos országon kívüli állampolgárok száma elenyésző.



2. ábra: A Magyarországra bevándorló magyar állampolgárok száma születési helyük szerint

Forrás: KSH, STADAT adatbázis és KSH NKI 2018, Demográfiai Portré, Gödri Irén: Nemzetközi vándorlás fejezet. *2017-es év előzetes adat

A 3. ábra azt sugallja, hogy a 90-es évek közepén volt egy csúcspont, ezt követően visszaesés következett az új állampolgárságok terén. Az összetétel az elmúlt 24 évben változott, a kilencvenes évek közepén a szerbiai magyarok kértek nagyobb számban magyar állampolgárságot, 2001-re az ő számuk jelentősen visszaesett. Ugyanígy az egyéb országokból érkezők száma is csökkent. 2011–2013 között jelentős kiugrás látható az ábrán, több mint háromszorosára emelkedett a magyar állampolgárságot szerzők száma, nyilván a nyugat-európai munkavállalási lehetőségek miatt. Szembetűnő az ukrain bevándorlók jelentősebb megjelenése, valamint a korábban elenyésző szlovákiai bevándorlók számának megemelkedése a romániai magyarság mellett. Az ábra azt sugallja, hogy a 2011–2013 közötti dömping után lecsökkent a magyar állampolgárságot kapott személyek száma az elmúlt 24 év legalacsonyabb szintjére.



3. ábra: Magyar állampolgárságot kapott személyek száma az előző állampolgárság országa szerint

Forrás: Demográfiai évkönyv, 2017

Érdeemes megnézni a másik oldalt is, hogy a magyar állampolgárok mely országokba távoznak hazánkból legnagyobb számban. Csak az európai országokat vizsgálva, 2000–2017 között három ország szerepe kiugróan magas: a becslések és különféle statisztikák szerint Németországban 180 ezren, az Egyesült Királyságban 96 ezren, Ausztriában 70 ezren tartózkodnak magyar állampolgárok. Az időszak alatt mindhárom országban nőtt a kint tartózkodó magyarok száma. Két viszonylag kis ország, Svájc és Hollandia szerepe szintén jelentősebb lett az elmúlt 17 évben, mindkét országban 10 ezer fő feletti, Svájcban közel 20 ezer fős magyar népesség él.

Ahogy a magyar állampolgárságot kapott személyek száma 2011–2013 között kiugróan magas volt, úgy a külföldön élő magyar állampolgárok száma is hasonlóképpen megugrott (2. táblázat), ami egyértelműen jelzi, hogy a magyar állampolgárság megszerzése egyben a szabadságot is jelenti a nyugati munkaerőpiac felé. Az Ausztriában élő magyar állampolgárok száma több mint 16 ezer fővel nőtt két év alatt: 2012-ben még 30 ezer alatt volt, 2014-ben 46 ezer, 2015-re már meghaladta az 50 ezret, 2017-re pedig a 70 ezret is (2. táblázat). A Németországban tartózkodó magyar állampolgárok száma 2012 és 2017 között megduplázódott, azaz 5 év alatt több mint 90 ezer fővel nőtt. Ki kell emelni a befogadó országok közül Svájcot is, ahol szintén több mint duplájára nőtt az ott tartózkodó

magyar állampolgárok száma, 2012-ben 8 ezer, 2017-ben közel 20 ezer fő élt az országban.

2. táblázat: Egyes európai országokban tartózkodó magyar állampolgárok (csak az ezer fő feletti országok)

Ország	Magyar állampolgárok száma									
	2000	2005	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	
Ausztria	..	15 133	23 342	25 627	29 832	46 264	54 939	63 550	70 584	
Belgium	1 089	..	3 772	4 451	4 913	5 996	6 359	6 389	6 469	
Csehország	477	479	652	711	839	1 522	2 304	3 140	4 109	
Dánia	406	527	1 586	1 867	2 174	3 311	3 846	4 343	4 730	
Egyesült Kir.	7 133	5 157	74 495	86 519	83 713	96 018	
Finnország	597	634	1 198	1 315	1 536	1 784	1 879	1 968	1 973	
Franciaország	..	2 954	6 818	6 563	
Hollandia	1 385	2 029	5 294	6 546	7 775	10 280	11 223	12 256	13 123	
Írország	8 462	8 292	8 094	7 765	7 768	8 164	9 431	
Luxemburg	1 548	1 650	
Németország	53 152	47 808	65 443	73 433	88 492	132 284	150 712	171 154	180 168	
Norvégia	254	360	1 020	1 356	1 724	2 653	3 144	3 500	3 677	
Olaszország	2 817	3 734	5 524	5 741	6 085	7 483	7 708	8 034	8 181	
Románia	..	269	286	1 632	2 841	4 040	4 521	
Svájc	3 613	3 849	5 839	6 556	8 066	11 596	14 882	17 525	19 569	
Svédország	2 992	2 309	4 525	4 886	5 093	5 911	6 297	6 704	6 979	
Szlovákia	..	1 526	4 602	5 341	9 255	8 134	8 629	9 185	9 799	

Forrás: Demográfiai évkönyv, 2017

Migrációs folyamatok Magyarországon a mikrocenzus adatok alapján

A KSH migrációs adatbázisa nem teszi lehetővé a migrációs életutak elemzését. A tükörstatisztikák sem adnak felvilágosítást az ingázókról, a visszavándorlókról, a kettős lakhatással rendelkezőkről. Általában a vándorlási statisztika adatai területi elemzésekre alkalmas, flow vagy stock információkat nyújtanak. A személyekre vonatkozó információk a népszámlálásban és a mikrocenzusban állnak rendelkezésre. Először nézzük meg a Magyarországon élő népesség megoszlását állampolgárság és szü-

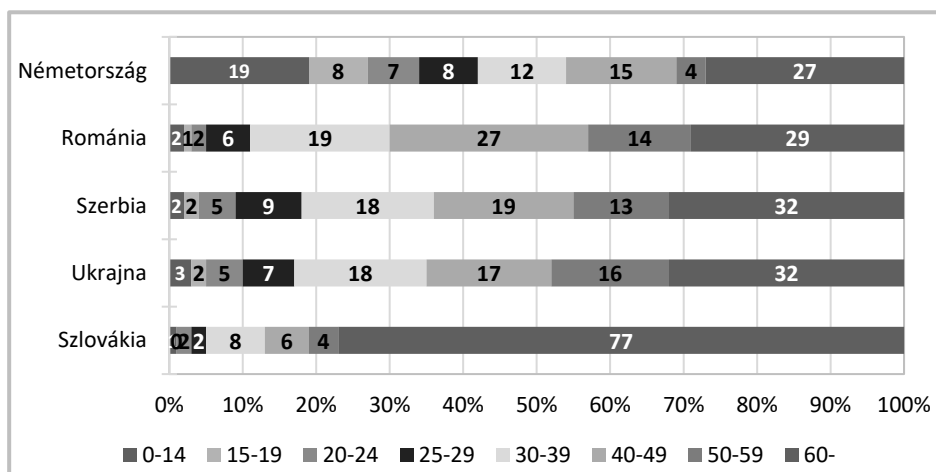
letési ország szerint. Erre vonatkozó adatokat a Mikorcenzus adatfelvételben találhatunk. A magyarországi népesség 96,7%-a született magyar állampolgárnak, közel 2% honosítással vált azzá, és a népesség 1,4%-a külföldi állampolgár. A honosítottak 92,5%-a külföldön született.

3. táblázat: Magyarországon élő népesség születési ország és állampolgárság szerint

	Magyarországon született	Külföldön született	Összesen
magyar állampolgárnak született	9 197 358	68 651	9 266 009
honosított	13 769	169 983	183 752
külföldi állampolgár	10 099	126 788	136 887
Összesen	9 221 226	365 422	9 586 648

Forrás: Mikorcenzus, 2016

Számunkra lényeges alcsoportot képez a külföldön született magyar állampolgárok csoportja. Az e csoportba tartozók legnagyobb részét a szomszédos országok magyar kisebbségéhez tartoznak. Bevándorlási országokként jelentős eltéréseket tapasztalunk a bevándorlók kormegoszlásában. Ezt láthatjuk a következő ábrán:



4. ábra: A külföldön született magyar állampolgárok korcsoportonként, az 5 legjellemzőbb születési ország szerint

Forrás: Mikorcenzus, 2016:30

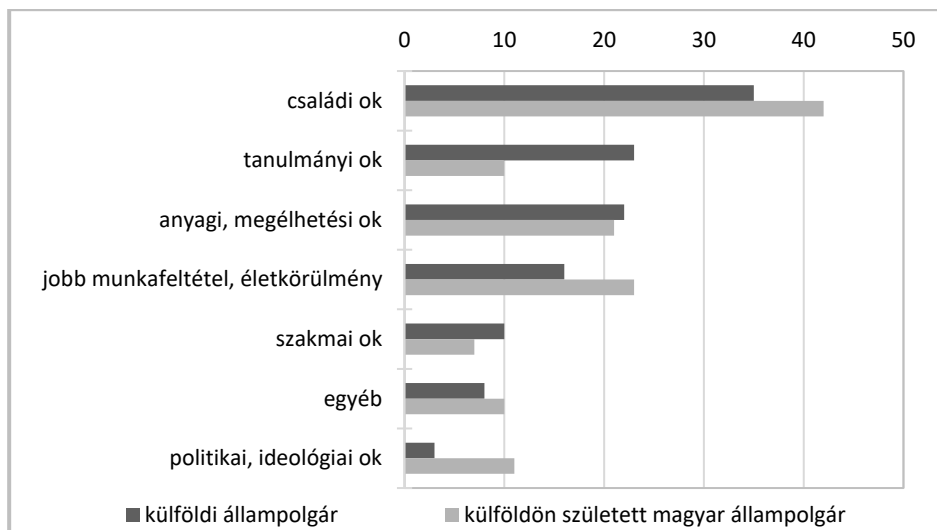
A Szlovákiában született magyar állampolgárok 77%-a a nyugdíjas korosztályhoz tartozik. Ez az arány több mint kétszerese, mint bármelyik más ország 60 év feletti részcsoportjának. A másik négy országban a 60 év feletti korcsoport 27-32%-ot tesz ki. A romániai születésű magyar állampolgárok 46%-a a legaktívabb, 30-49 éves korosztályhoz tartozik. Ugyanezen korosztály ennél jóval alacsonyabb arányt, 37-36%-ot tesz ki a szerbiai és az ukrainai születésű magyar állampolgárok között. A Németországban született magyarok között a gyermekkorúak aránya igen jelentős, 19% ez a részcsoport. Ennek az az oka, hogy Németországban a kint élő magyar fiatal házaspárok gyermekei alkotják ezt a kohorsztot, míg Ukrajában, Szerbiában és Romániában az ott élő kisebbség szerzett magyar állampolgárságot, akik a kettős állampolgárság előnyeit élvezve hazánkban, vagy majd később tőlünk nyugatabbra vállalnak munkát. Ukrajnában és Szerbiában ennek különösen nagy a jelentősége, mivel még nem tartoznak az Európai Unióhoz.

Szlovákiában valószínűleg egyrészt a jelenlegi politikai okokra, másrészt a magasabbfokú asszimilációra vezethető vissza, hogy a fiatalabb magyar kisebbséghez tartozó korosztály nem kért és kapott magyar állampolgárságot, de a 60 év feletteiek a hagyományokhoz és a történelemhez való szorosabb kötődés miatt kérték a magyar állampolgárságot is. Illetve még fontos tényező, hogy Szlovákiában a jó munka- és gazdasági körülmények miatt a munkaképes korú népesség nem települ át hazánkba.

A harmadik fontos részcsoportot a bevándorló népességben azon magyar állampolgárok alkotják, akik Magyarországon születtek, külföldre távoztak majd hosszabb rövidebb idő után visszatértek hazánkba. A KSH Mikrocenzus adatai alapján a Magyarországon született magyar állampolgárok száma, akik legalább egy évre vándoroltak ki és visszatértek, 241 901 fő, amely a teljes népesség 2,6%-a, 54%-uk (130 447 fő) 2000 után vándorolt ki. Ebből a munkaképeskorú népesség 194 399 főt tesz ki.

Lényeges kérdés a magyar bevándorlással összefüggésben a motiváció, milyen okból költözik valaki Magyarországra. Ez a kérdés felvetődik az első alkalommal bevándorlók és a visszavándorlók esetében is, bár a motivációjuk eltérő lehet.

A következő ábrán az első ízben hazánkba költözők motivációja látható.



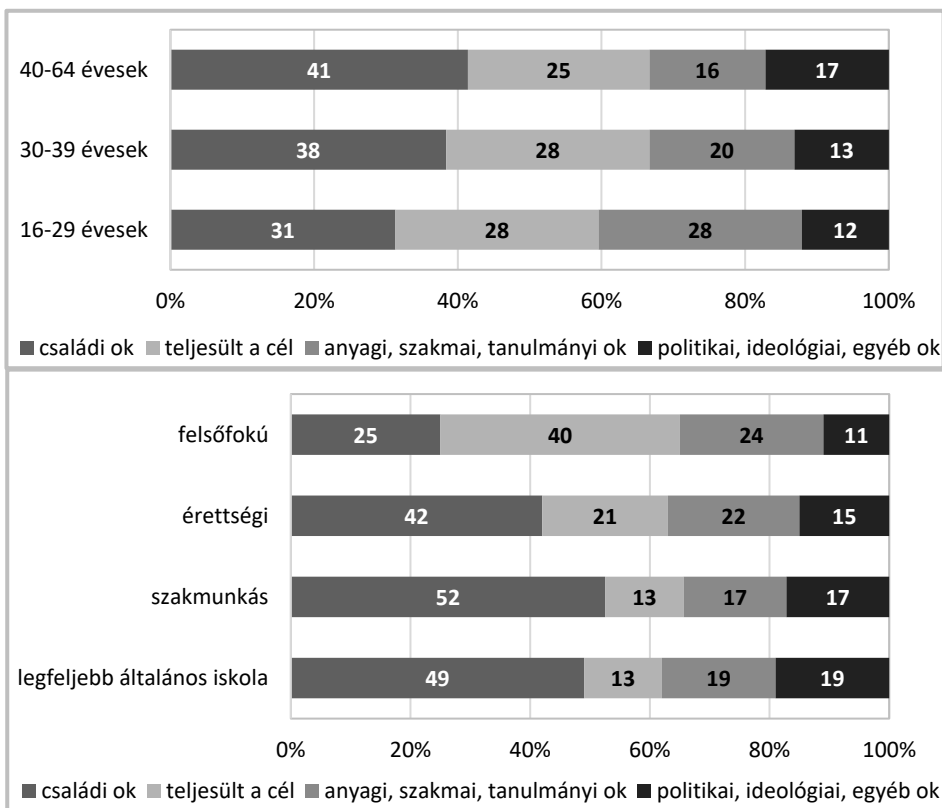
5. ábra: A Magyarországra költözés okai
(A 16-64 éves, magánháztartásban élők kiegészítő kérdőíve alapján;
a válaszadók %-a)

Forrás: KSH Mikorcenzus, 2016:31

A külföldön született magyar állampolgárok 42%-a családi okok miatt jön az anyaországba, ez 7%-ponttal magasabb, mint a külföldi állampolgárok esetében, de ez a legnagyobb súlyú motiváció mindkét csoportban. A külföldi állampolgároknál a második helyen a tanulmányi okok szerepelnek. A fejlődő országokból hazánkba érkező diákok nagy aránya és az elitképzésre (orvosi és állatorvosi) érkező külföldiek nagy aránya lehet ennek az egyik oka.

Az anyagi és megélhetési okok mindkét részcsoporthoz közel azonos, 21-22%-ot tesz ki. A jobb életfeltételek és munkakörülmények a magyar állampolgárok esetében 23%-ban okozzák a bevándorlást. Ebben az arányban ismét a határainkon túlról érkező magyar kisebbséghez tartozó kettős állampolgárok motivációja jelenhet meg.

A következő ábrákon a visszavándorló magyar állampolgárok főbb motivációjának arányait figyelhetjük meg különböző demográfiai jellemzőik mentén. A visszavándorlók 37%-a a családjá miatt tér vissza hazánkba. Az idősebb korcsoportnál jelenik meg nagyobb súllyal a családi ok, ez egyértelműen az itthon maradt idősödő szülők miatt történő hazaköltözés. A 16-29 éves korcsoportnál ez az aránya jelentősen, 10%-ponttal elmarad a 40-64 éves korcsoportbeli aránytól.

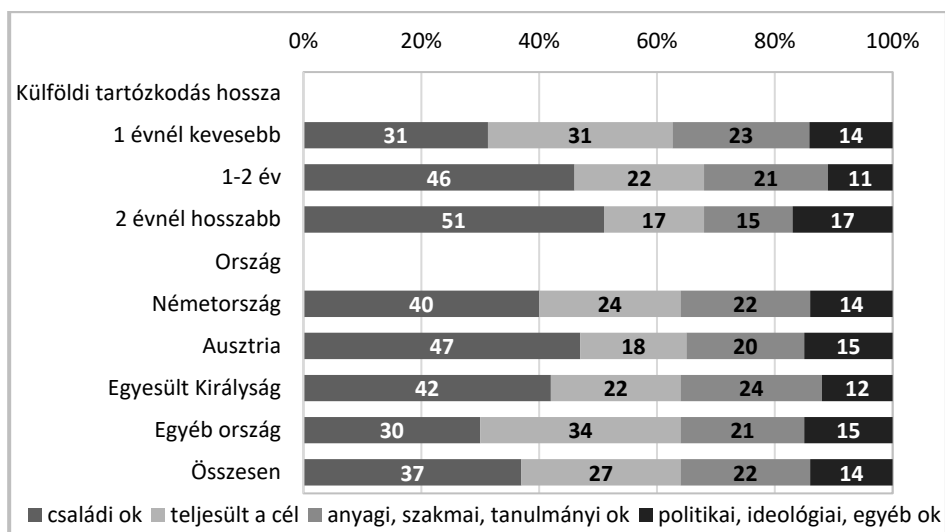


6. ábra: A visszavándorlás okai korcsoport és iskolai végzettség szerint

Forrás: Mikrocenzus, 2016:20. *Magánháztartásban élő, 16-64 éves, Magyarországon született magyar állampolgárságú foglalkoztattak, kiegészítő kérdőív alapján.*

A családi okot az alacsony iskolai végzettségűek 50%-a jelölte meg, míg a felsőfokú végzettségűek mindössze 25%-a. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségűek 40%-a azt választotta, hogy azért vándorolt vissza, mert teljesült a kivándorlaskor kitűzött cél, az alacsony iskolai végzettségűek esetében ez mindössze 13%.

Kétévnyi külföldi tartózkodás után 50%-ot meghaladóan jelölték a családi okot visszatérés motivációjaként (7. ábra). Egy évnél rövidebb idejű kinttartózkodás esetén 31-31%-ban a családi okot és a kivándorlás céljának teljesülését jelölték meg a visszatérés motivációjaként.



7. ábra: A visszavándorlás okai a külföldi tartózkodás hossza és országa szerint

Forrás: Mikrocenzus, 2016:20. *Magánháztartásban élő, 16-64 éves, Magyarországon született magyar állampolgárságú foglalkoztattak, kiegészítő kérdőív alapján.*

Határozott céllal egyéb országokba mennek a vándoraink, onnan a cél teljesülése után hazatérnek. Az Egyesült Királyságból való visszatérés indítékeként 24%-ban az „anyagi, szakmai és tanulmányi” okot jelölték meg a visszatérők. Ausztriából való visszatérés motivációjaként jelentősen magasabb arányban, 47%-ban a családi okot választották.

Összefoglalás

A tanulmány célja a magyarországi vándorlási folyamatok ismertetése volt. Ezalatt a Magyarországról történő elvándorlást, a Magyarországra való áttelepülést – különös tekintettel a szomszédos országokra –, illetve a cirkulációs migráció elemzési lehetőségeinek feltárását értjük.

A migrációs folyamatok elemzése statisztikai adatokon alapul. A statisztikai adatforrást a vándorlási statisztikák és a népszámlálások adatai képezik. A KSH vándorlásstatisztikai adatbázisa a regisztrált vándorlók adataiból áll, míg a mikrocenzus alapján becsült adatok a kérdőívvel felkéréselt, mintába bekerült háztartások alapján keletkeznek. A 2016-os mikrocenzus adatfelvételében volt egy kiegészítő migrációs kérdőív, amely le-

hetővé teszi a migrációs életutak nyomon követését is. Ennek alapján alaposabb és mélyebb vizsgálatokkal a cirkuláció kérdéseire is fény deríthető. 2010 után jelentősen megváltoztak a migrációs folyamataink. Megnyílt a lehetősége a külföldi munkavállalásnak, valamint a kettős állampolgárság bevezetése miatt.

Megállapítottuk, hogy a szomszédos országokból bevándorlók életkori megoszlása között jelentős eltérés tapasztalható. Szlovákiából jellemzően a 60 év feletti, míg Romániából a 30-49 éves korosztály a legjelentősebb bevándorló korcsoport.

Megvizsgáltuk a Magyarországra való áttelepülés motivációit mind a külföldi, mind a magyar állampolgárok esetében. A visszatérő, Magyarországon született magyar állampolgárokról összességében elmondható, hogy alapvetően a családi ok az a motiváló tényező, ami miatt hosszabb idő után is hazavándorolnak a magyar állampolgárok. Rövidebb idő után illetve egyéb országokból a cél teljesülése a legjelentősebb visszavándorlási ok.

Felhasznált irodalom

- Gödri I. (2015): Nemzetközi vándorlás. In: Monostori J. – Öri P. – Spéder Zs. (szerk.): Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeség-tudományi Kutatóintézet, Budapest, 187-211.
- Hárs Á. (2016): Elvándorlás, bevándorlás és a magyar munkaerőpiac. Jelenségek, hatások, lehetőségek. In: Kolosi T. – Tóth I. G. (szerk.): Társadalmi riport 2016. TÁRKI, Budapest, 243-262.
- Hugo G. J. (2003): Circular Migration: Keeping Development Rolling? FEATURE Migration Policy Institute JUNE 1, 2003.
- Illés S. – Kicses Á. (2009): Migráció és cirkuláció. Statisztikai Szemle, 87(7-8)
- Koser, K. (2007): International migration. A very short introduction. Oxford.
- Koser, K. (2013): Why Europe's immigration nightmare is only beginning. <https://edition.cnn.com/2013/10/30/opinion/europe-immigration-debate-koser/index.html>
- Ligeti A. S. (2019): Cirkuláris migráció Magyarországon. Statisztikai Szemle, 97. évf. 4. szám. DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2019.4.hu0327>
- McLoughlin, S. – Münz, R. (2011): Temporary and Circular Migration: Opportunities and Challenges. Working Paper No. 35. European Policy Centre. ISSN-1782-2424 https://www.files.ethz.ch/isn/141468/pub_1237_temporary_and_circular_migration_wp35.pdf

UNECE (2016): Defining and Measuring Circular Migration. Final report of the Task Force on Measuring Circular Migration. Luxembourg. United Nations
https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/bur/2016/February/14-Add1_Circular_migration.pdf

United Nations (2017): International Migration Report. Highlights. New York. ISBN: 978-92-1-151554-1

Honlap:

International Organization for Migration. <https://www.iom.int/>

Adatforrások:

KSH, Demográfiai évkönyv 2016, 2017.

KSH, NKI Demográfiai portré 2018.

KSH, Mikrocenzus 2016